

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут філології й журналістики
Кафедра української літератури

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**НАЦІОЦЕНТРИЗМ МАЛОЇ ПРОЗИ ЛЕСІ ЛИСАК
(на матеріалі збірки «Терпкі пахощі», 1969)**

магістра групи МУФ
напряму підготовки 8.02030301
Філологія*Українська мова і література
Павлишиної Марини Григорівни

Науковий керівник: проф. Руснак І.Є.

Національна шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

(підпис)(прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця

2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАЦІОЦЕНТРИЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕМІГРАЦІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТОЛІТТЯ	7
1.1. Українська література в еміграції	7
1.2. Життєва доля Лесі Лисак-Тивонюк.....	13
1.3. Націоцентризм як літературознавча проблема	16
Висновки до розділу	22
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНЄ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОЦЕНТРИЗМУ В ЗБІРЦІ «ТЕРПКІ ПАХОЩІ» ЛЕСІ ЛИСАК	23
2.1. Зображення народних звичаїв і традицій у збірці	25
2.2. Художня роль української пісні у збірці «Терпкі пахощі»	29
2.3. Українська мова у націоцентричній свідомості українців-емігрантів	33
2.4. Дискурс Першої світової війни і національно-визвольних змагань у прозі Лесі Лисак	36
2.5. Дискурс Другої світової війни у збірці «Терпкі пахощі»	39
2.6. Художнє моделювання тоталітарної дійсності в оповіданнях збірки	44
2.7. Художнє зображення життя емігрантів у США	51
2.8. Проблема сприйняття України Західним світом в оповіданнях збірки	56
Висновки до розділу	58
РОЗДІЛ 3. НАЦІОЦЕНТРИЧНА МОДЕЛЬ СВІТУ В ЗБІРЦІ «ТЕРПКІ ПАХОЩІ» І СПОСОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	61
3.1. Образ українського вояка в творчості Лесі Лисак	61
3.2. Роль жіночих образів у моделюванні художнього світу збірки	66
3.3. Ольфакторна деталь як засіб моделювання образу України	72
Висновки до розділу	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність теми. В останні десятиліття українці все більше повертаються до духовних цінностей, серед яких важливе місце посідає українська література. У ній найбільше відбивається менталітет народу, його звичаї, традиції, ідеали. У ХХ столітті українське художнє слово переживало своєрідну кризу, яка пов'язана із суспільно-політичною ситуацією у країні. Проте ця обставина не зупинила розвиток літератури, оскільки українське художнє слово почало розвиватися за кордоном. Цьому сприяла західна діаспора, яка стимулювала поширення української літератури в світі. Саме після Другої світової війни десятки відомих українських письменників опинилися за кордоном, для яких чужа земля стала новою батьківщиною. Зокрема це Іван Багряний, Улас Самчук, Михайло Орест, Тодось Осьмачка, Олекса Стефанович, Оксана Лятуринська, Ігор Качуровський, Василь Барка, Леонід Мосендз, Леся Лисак-Тивонюк та інші.

Леся Лисак-Тивонюк (1921–1981) – письменниця українського зарубіжжя ХХ століття, яка народилася на Тернопільщині, а згодом виїхала до Америки. Відомою є збірка її оповідань «Терпкі пахощі» (1969), у якій зібрано твори, друковані протягом останніх років її життя у газеті «Свобода» (Нью-Йорк). Збірку тематично можна поділити на дві частини: оповідання, у яких розповідається про батьківщину, рідне село, звичаї, традиції; «американські» оповідання, якими авторка вводить в українську літературу нові образи із «чужого» побуту й нові, незнані в ній персонажі. В оповіданнях збірки детально відтворено внутрішній світ емігранта, також відбито долю цілого покоління, доля якого змінилася під дією найрізноманітніших суспільних катаклізмів. Тому центральним образом творів Лесі Лисак є нація.

Проблемою дослідження творчості письменників-емігрантів ХХ століття українські літературознавці займаються вже чверть століття, про що свідчать наукові праці, де досліджено окремі аспекти діяльності митців-емігрантів. Зокрема тему націоцентризму відтворено у працях «Національно-

екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти)» П. Іванишина [36], «Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.» С. Андрусів [3], «Народні джерела національної самобутності української літератури 70-90-х років ХІХ століття» О. Вертія [13], «Іманентні детермінанти націоцентризму мислення та основні ментальні константи україноцентричної свідомості письменника» О. Сорокіна [69], «Націєрозповідність (передмова до книги «Нація і розповідь») Г. Бгабги [7] тощо. Проте опрацювання обраної теми суттєво ускладнюється тим, що в бібліотеках України немає книг письменників-емігрантів, відсутня критика про їхню творчу діяльність.

Про життєпис Лесі Лисак-Тивонюк ми можемо дізнатися у передмовах до її збірок, а також на шпальтах американської україномовної газети «Свобода». Проте її творчість ще не була об'єктом окремого наукового дослідження. У збірці «Терпкі пахощі» письменниця майстерно відтворює дух українства, що і зумовлює актуальність обраної теми магістерської роботи.

Мета роботи полягає у цілісному і системному дослідженні збірки «Терпкі пахощі» Лесі Лисак-Тивонюк крізь призму націоцентризму.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язати такі **завдання**:

- охарактеризувати проблему націоцентризму в українській еміграційній літературі ХХ століття;
- дослідити особливості художнього відтворення націоцентризму в оповіданнях Лесі Лисак;
- розглянути специфіку дискурсу двох Світових воєн і національно-визвольних змагань у збірці;
- проаналізувати художнє моделювання тоталітарної дійсності в оповіданнях письменниці-емігрантки;
- осмислити специфіку художнього зображення життя емігрантів у США;
- окреслити проблеми сприйняття України Західним світом, що постали в центрі уваги авторки;

- проінтерпретувати націоцентричну модель світу в збірці «Терпкі пахощі» і способи її реалізації.

Об'єкт дослідження – оповідання зі збірки «Терпкі пахощі» Лесі Лисак.

Предмет дослідження – націоцентризм художнього мислення Лесі Лисак.

Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є «*національно-екзистенційна інтерпретація*» (П. Іванишин) як продуктивна герменевтична теорія і практика сучасного літературознавства. При аналізі художніх творів використано також *описовий і системний методи*. Авторка опиралася на відомі праці О. Веретія [13], В. Дончика [24], П. Іванишина [31, 34], Ф. Погребенника [64], О. Сорокіна [59], М. Ткачука [71, 72, 73] та інших дослідників.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що вперше об'єктом літературознавчого дослідження є творча спадщина Лесі Лисак; ґрунтовно досліджено збірку «Терпкі пахощі» крізь призму націоцентричних ідей; визначено місце спадщини письменниці-емігрантки в українській літературі ХХ століття.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у тому, що вона доповнює знання про українську еміграційну літературу, розширює знання про націоцентризм художньої літератури ХХ століття, узагальнює відомості про літературну діяльність Лесі Лисак.

Практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що фактичний матеріал може бути використаний у літературознавчих студіях для глибшого розкриття літературного процесу ХХ століття; на заняттях з української літератури; під час читання спецкурсів, зокрема «Художнього світу малої прози українського зарубіжжя».

Апробація результатів дослідження відбулася на II Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Актуальні проблеми філології і журналістики» (м. Ужгород, 21-22 квітня 2016 р., заочно) і Звітній науковій конференції викладачів, аспірантів і студентів Інституту філології й

журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 20 квітня 2016 р.).

За результатами дослідження опубліковано 2 статті: «Роль ольфакторних деталей у моделюванні образу України у збірці «Терпкі пахощі» Лесі Лисак» [16] і «Ольфакторні характеристики образу України в малій прозі Лесі Лисак» [17].

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків і списку використаних джерел, який налічує 79 позиції. Загальний обсяг магістерської роботи – 90 сторінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулатипов Р. Природа и парадокси национального «Я» / Р. Абдулатипов. – М. : Мысль, 1991. – 172 с.
2. Андрусів С. Ім'я гелленів. Про національний характер українців / С. Андрусів // Дзвін. – 1993. – № 10–12. – С. 110-116.
3. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст. / С. Андрусів. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000, Тернопіль: Джура, 2000. – 340 с.
4. Андрусів С. Проблеми національної ідентичності / С. Андрусів // Слово і Час. – 1997. – № 3. – С. 18-23.
5. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – 633 с.
6. Ароматы и запахи в культуре / [сост. О. Вайнштейн]: В 2 книгах. – К. 1. – М. : Новое литературное обозрение, 2010. – 616 с.
7. Бгабга Г. Націєрозповідність (передмова до книги «Нація і розповідь») / Г. Бгабга // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – С. 559-561.
8. Бондар М. Українська література класичного періоду: рух крізь категорію художності / М. Бондар // Слово і Час. – 2001. – № 7. – С. 35-45.
9. Бочковський О. Вступ до націології / О. Бочковський. – К.: Генеза, 1998. – 144 с.
10. Буряк В. Духовність як модуль-система національної художньої свідомості / В. Буряк // Літературознавство, «Просвіта» і духовний ідеал українця (Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції). – Кривий Ріг, 1994. – 130 с.
11. Вдовенко С. Закордонне українство в національному державотворчому процесі: ідентифікація, організація, взаємовідносини: монографія / С. Вдовенко – Чернігів, 2004. – 209 с.

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1 728 с.
13. Вертій О. Народні джерела національної самобутності української літератури 70-90-х років XIX століття: монографія / О. Вертій. – Суми, 2005. – 486 с.
14. Галан А. Авторський вечір Лесі Лисак / А. Галан // Наше життя (Our Life) – 1971. – Січень. – Ч. 1. – № 13. – С. 29.
15. Геврик Т. 15-річний ювілей Українського музею в Нью-Йорку / Т. Геврик // Сучасність. – 1992. – № 4. – С. 3-17.
16. Гнатенко П. Український національний характер / П. Гнатенко. – К. : Док-К, 1997. – 116 с.
17. Горлова В. Українська національна ідентичність: компаративний аналіз націоналістичних дискурсів: автореф. дис ... канд. філос. наук: 09.00.12 / В. Горлова; ХНУ ім. В.Н. Каразіна – Харків, 2005. – 20 с.
18. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка / Г. Грабович. – К.: Основи, 1997. – 608 с.
19. Грищенко О. Діаспорна преса. Чуття родолюбства [Українська преса в США і Канаді] / О. Грищенко // Віче. – 1995. – № 6. – С. 41-45.
20. Грос М. Виступ на засіданні «National Book Society» в Нью-Йорку. / М. Грос // Слово. Збірник 1. – Н-Й., 1962. – С. 404
21. Гадамер Г.-Г. Батьківщина і мова / Г.-Г. Гадамер // Герменевтика і поетика: вибрані твори / Г.-Г. Гадамер – К. : Юніверс, 2001. – С. 188-195.
22. Державин В. Три роки літературного життя на еміграції (1945-1947) / В. Державин // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: У 4-х кн. – Кн. 3 – К., 1994. – С. 575-596.
23. Донцов Д. Дві літератури нашої доби / Д. Донцов . – репринтне відтворення видання 1958 р . – Львів : Просвіта, 1991 . – 296 с.
24. Дончик В. Про історію літератури, якої досі не було / В. Дончик // Слово і Час . – 2002. – № 4. – С. 6–20.

25. Дюрінг С. Література – двійник націоналізму? / С. Дюрінг // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996.– С. 565-566.
26. Дятчук В. Як передається в мові відчуття запаху / В. Дятчук // Культура слова. – 1978. – Вип. 15. – С. 35-42.
27. Жулинський М. На шляху в європейський простір / М. Жулинський// Слово і Час. – 2001.– № 1.– С. 4-7.
28. Жулинський М. Українська національна ідея в ідеологічній системі державотворення / М. Жулинський // Нація. Культура. Література: нац.-культ. міфи та ідейно-естет. пошуки укр. л-ри : [зб. ст.] – К. : Наук. думка, 2010. – 554 с.
29. Журба Г. Письменник та його супровід / Г. Журба. // Слово. Збірник 1. – Н-Й., 1962. – 500 с.
30. Іванишин В. Друга світова – дві поразки і дві перемоги [Електронний ресурс] / В. Іванишин. // Універсум. – 2014. – № 3-4 (245-246). – Режим доступу: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2014/2/ivan.htm>
31. Іванишин В., Іванишин П. Пізнання літературного твору / В. Іванишин, П. Іванишин. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2003.– 80 с.
32. Іванишин П. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко: монографія / П. Іванишин – К. : Академвидав, 2008. – 392 с.
33. Іванишин П. Поезія Петра Скунця (Художнє вираження національно-духовної ідентифікації ліричного героя). / П. Іванишин – Дрогобич : Вид. фірма «Відродження», 2003. – 296 с.
34. Іванишин П. Теоретичні аспекти національно-духовної ідентифікації / П. Іванишин// Проблеми гуманітарних наук. Наукові записки ДДПУ.– Дрогобич, 1998.– Вип. 2. – С. 152-162.
35. Іванишин В. Нація. Державність. Націоналізм / В. Іванишин. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 1992. – 178 с.
36. Іванишин П. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти): монографія / П. Іванишин; Ін-т л-ри

ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Дрогобич : Вид. фірма «Відродження», 2005. – 308 с.

37. Княжинський А. Дух нації. Соціологічно-етнопсихологічна студія / А. Княжинський; Вст. сл. авт. – Нью-Йорк : НТШ ім. Шевченка в ЗДА, 1959. – 291 с.

38. Ковальчук О. Освітня діяльність українців Канади і США (кінець XIX – початок 40-х рр. XX ст. / О. Ковальчук // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: зб. статей. Вип. 3. – К., 1999. – С. 236-268.

39. Колісник Р. Слово про «Слово»: (Об'єднання українських письменників в еміграції) / Р. Колісник // Всесвіт. – 1996. – №4. – С. 156-157.

40. Коновалова М. У пошуках шляхів розвитку української еміграційної літератури в епоху МУРу (на матеріалі статті І. Багряного «Думки про літературу») / М. Коновалова // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Філологія. – 2012. – Вип. 7. – С. 27-32.

41. Костюк Г. У світі іде і образів: Вибране / Г. Костюк; Вст. сл. авт.: Критичні та історико-літературні роздуми 1930-1980. – Мюнхен : Сучасність, 1983. – 537 с.

42. Крупський І. Проблеми «білих плям» в історії української журналістики третього періоду національно-культурного відродження (кінець XIX – 20-ті роки XX століття) / І. Крупський // Українська журналістика і національне відродження : зб. наук. праць. – К., 1992. – С. 39-46.

43. Лисак Л. Терпкі пахощі / Л. Лисак / Вст. сл. авт. – New York ; Jersey City : Svoboda, 1969. – 343 с.

44. Лисак Л. Три букети зілля: зб. нарисів і оповідань / Л. Лисак / Вст. сл. М. Лози. – Торонто; Нью Йорк: Накладом Братства кол. вояків 1-ї Укр. дивізії УНА, 1983. – 304 с.

45. Лисак Л. «Дарунок найкращому з міст» / Л. Лисак // Свобода: український щоденник. – 1967. – 04 січня. – Ч. 1. – С. 2

46. Лисак Л. Срібна Мадонна: Есеї, нариси, оповідання / Л. Лисак. – Торонто : Вид-ва «Гомін України», 1973. – 237 с.

47. Лисак-Тивонюк Л. Прийде весна: зб. нарисів і оповідань / Л. Лисак-Тивонюк / Вст. ст. від вид-ва. – Торонто; Нью Йорк, 1983. – 239 с.
48. Лисак-Тивонюк Л. Хата в лісі / Л. Лисак-Тивонюк / Вст. ст. І. Чмоли. – Нью Йорк; Боффало, 1986 – 285 с.
49. Листи до Івана Франка та інших (1881-1886). – Львів, 1906. – 264 с.
50. Літературний вечір Лесі Лисак // Свобода: український щоденник. – 1971. – 14 січня. – № 8. – С. 3
51. Літературний вечір Лесі Лисак у Баффало // Свобода: український щоденник. – 1970. – 16 травня. – № 88. – С. 4
52. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. – Т. 2. / Автор-укладач Ю. Ковалів. – Київ: ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.
53. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка – Київ: ВЦ «Академія», 2007 – 752 с.
54. Масенко Л. Осередок української науки за рубежом /Л. Масенко // Вісн. АН УРСР. – 1991. – № 7.
55. Миронюк Г. Українська американська колекція-джерело вивчення української культури в діаспорі/ Г. Миронюк // Українська діаспора. – 1992. – № 1. – С.64-74
56. Мороз Л. Триєдність як основа універсалізму (національне – загальнолюдське – духовне) / Л. Мороз// Слово і Час.– 2002.– № 3.– С. 22-33.
57. Наливайко Д. Шевченко, романтизм, націоналізм / Д. Наливайко // Слово і час. – 2006. – № 3. – С. 3-21.
58. Нестерук М. Леся Лисак на Святі Матері в Балтиморі. / М. Нестерук // Свобода: український щоденник. – 1971. – 17 липня. – № 134. – С. 4.
59. Овсяннико-Куликовський Д. Літературно-критические работы: в 2х Т. – Т. 1. / Д. Овсяннико-Куликовський – М.: Художественная література, 1989. – 542 с.
60. Павлишина М. Ольфаторні характеристики образу України в малій прозі Лесі Лисак / М. Павлишина // Літературознавчі студії: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Вінниця: «Планнер», 2016. – С. 122-129.

61. Павлишина М. Роль ольфакторних деталей у моделюванні образу України у збірці «Терпкі пахощі» Лесі Лисак / М. Павлишина // Студії з філології й журналістики: зб. Наук. Праць / Редкол. : В. В. Барчан, Л. О. Белей, Н. Ф. Венжинович (відп. ред.) та ін. – Вип. 4. – Ужгород : Гражда, 2016. – С. 297-299.
62. Панченко В. Це було у Мюнхені / В. Панченко. – [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/ce-bulo-v-myunheni>
63. Погребенник Ф. Еміграція і література / Ф. Погребенник// Слово і час. – 1991. – №10. – С. 22-28.
64. Погребенник Ф. З Україною в серці: Нариси-дослідження про творчість письменників-прикарпатців у діаспорі. / Ф. Погребенник – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1995. – 80 с.
65. Славутич Я. «Не шукайте її у вогнях смолоскипа» / Я. Славутич // Твори: В 2т. – Т. 1 –К. : Дніпро, 1994. – 671 с.
66. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. Білодід (голова) та ін.]. Т. 2. – К. : Наук. думка, 1971. – 550 с.
67. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. Білодід (голова) та ін.]. Т. 3. – К. : Наук. думка, 1972. – 800 с.
68. Соловей О. Важливий атрибут побуту зарубіжних українців /О. Соловей // Українська діаспора. – Ч. 1 – 1992. – С. 74-76
69. Сорокін О. Іманентні детермінанти націоцентризму мислення та основні ментальні константи україноцентричної свідомості письменника /О. Сорокін // Визвольний шлях. – 2007. – № 4. – С. 53-72.
70. Сумцов М. Вага і краса української народної поезії. / М. Сумцов – Х., 1910. – 31 с.
71. Ткачук М. Відродження української літератури 20-30-х років ХХ століття. / М. Ткачук. // Українська література ХХ століття : монографія – Тернопіль: Медобори, 2014. – 608 с.
72. Ткачук М. Празька школа / М. Ткачук // Українська література ХХ століття : монографія – Тернопіль: Медобори, 2014. – 608 с.

73. Ткачук М. Нью-Йоркська група / М. Ткачук // Українська література ХХ століття : монографія – Тернопіль: Медобори, 2014. – 608 с.
74. Українська еміграція: від минувшини до сьогодення: Навч. посібник / За ред. Б. Лановика. – Тернопіль: Чарівниця, 1999. – 512 с.
75. Уткін О. Релігійні центри та організації української діаспори в країнах Заходу / О. Уткін // Український історичний журнал. – 1992. – № 9. – С. 29-37.
76. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / М. Хайдеггер; пер. с нем. – М.: Республика, 1993. – С. 192-221.
77. Хайдеггер М. Путь к языку. Время и бытие. Статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
78. Smith A.D. National Identity (Ethnonationalism Comparative Perspective) / A.D. Smith. – Las Vegas: University of Nevada Press, 1993. – 227 p.
79. Struk D. Ukrainian literature in Canada / D. Struk // Identifications: ethnicity and the writer Ed / By Jars Balan – Edmonton, 1982. – P. 102.